

A photograph of two young girls hugging. The girl on the left has dark hair in a ponytail and is wearing a black jacket with blue and white stripes on the sleeves. The girl on the right is wearing a bright pink hoodie with a rainbow stripe at the bottom and is smiling. The background is a dark, textured wall.

Mellan hopp och förtvivlan

En lägesrapport om minderåriga
EU-medborgare i utsatthet

© 2016 Rädda Barnen

Författare: Madeleine Kaharascho Fridh

Projektansvarige och medförfattare: Madeleine Kaharascho Fridh, Tove Franzson, Sofia Hultqvist, Ulrika Falk, Karin Timm Östlund och Monika Lundin (Evolute)

Referensgrupp: Göran Holmström, Pernilla Norström, Camilla Sjödah

Foto: Emil Malmborg (omslag, s. 4, 34, 38-39), Karl Melander (s. 10, 29), Tomas Ohlsson (s. 21, 24)

Barnen på bilderna har ingen koppling till innehållet i rapporten.

Formgivning: Linda Askervall

Rädda Barnen

107 88 Stockholm

Besöksadress: Landsvägen 39, Sundbyberg

Tel: 08-698 90 00

kundservice@rb.se

www.raddabarnen.se

Innehållsförteckning

Inledning	5
Barns särskilda rättigheter och staters skyldigheter	6
Definitioner, avgränsningar och tillvägagångssätt	8
Definitioner	8
Avgränsningar	9
Tillvägagångssätt	9
Barnen som drabbas	11
Romernas historia – kort bakgrund	11
Situationen för romska barn i Rumänien	12
Socio-ekonomisk utsatthet i Rumänien	12
Utbildning i Rumänien	14
Claudia - en förälders berättelse	15
De kvarlämnade barnen	17
Möt Rebecca och Eugen	22
Situationen för romska barn i Sverige	25
Socio-ekonomisk utsatthet i Sverige	27
Socialtjänstens ansvar	28
Utbildning i Sverige	30
Sjukvård i Sverige	32
De medföljande barnen	33
Möt Petru och Ana	35
Krav från Rädda Barnen, Göteborgs Räddningsmission och Sveriges Stadsmissioner	38
Organisationer bakom rapporten	40
Om Rädda Barnen	40
Om Göteborgs Räddningsmission	40
Sveriges Stadsmissioner	41
Fotnoter	42

Inledning

SEDAN NÅGRA ÅR TILLBAKA har den svenska gatubilden förändrats. Framför många affärer och i folktäta områden ser vi numera människor som spelar eller ber om en peng. Många av dem är medborgare i ett annat land inom den Europeiska Unionen (EU), men har sökt sig till Sverige för att bidra till sin familjs försörjning. Utöver deras medhavda fotografier, ser vi sällan barnen. De flesta barn stannar hemma när föräldrarna åker utomlands, uppskattningsvis ett hundratal barn har följt med sina föräldrar till Sverige, men det finns ett mörkertal.

Många av dessa EU-medborgare har en bakgrund i Rumänien och tillhör den romska delen av befolkningen. Oavsett var de - eller andra grupper som tillhör det romska folket - befinner sig i Europa är sannolikheten stor att de utsätts för hatbrott, rasism, att deras läger attackeras och deras bilar sätts i brand.¹ För de barn, minderåriga EU-medborgare, som följt med sina föräldrar till Sverige, saknas ofta tillgång till utbildning, vård och en meningsfull vardag. Situationen är också mycket svår för det stora antalet barn som lämnas kvar i hemländerna då deras föräldrar migrerar. I Rumänien uppskattas 8 procent av alla rumänska barn, ca 350 000 barn, ha en eller två föräldrar som lever utomlands. En tredjedel av dessa barn har båda sina föräldrar utomlands och av dessa är hälften av barnen under tio år.²

Huvudsyftet med denna rapport är att påminna om Barnkonventionen och dess grundprinciper i förhållande till minderåriga EU-medborgare. Barnkonvention omfattar alla barn var de än befinner sig och barnets rättigheter skall aldrig vara avhängig föräldrarnas legala och ekonomiska status. Minderåriga EU-medborgare i utsatthet är egna rättighetsbärare och det är därför av största vikt att deras perspektiv lyfts fram och att deras bästa ligger till grund för allt beslutsfattande som rör deras livssituation. Ändå saknas tydlighet, inte minst från svenska och rumänska regeringars sida, kring hur de ser på minderåriga EU-medborgares ställning när de lever i utsatthet.

Debatten på senare tid har dels kommit att handla om tiggeri, dels om den största förändringen sker genom akuta insatser till utsatta EU-medborgare i Sverige eller genom mer långsiktiga insatser i deras hemländer. I Sverige har den fortsatt svåra situationen för utsatta EU-medborgare hamnat i skymundan i och med höstens akuta flyktingsituation. Det är därför angeläget att påminna om denna grupp, och inte minst de minderåriga barnen bland dem. Vi menar att insatser behöver göras för minderåriga EU-medborgare både i Sverige och i internationellt samarbete.

I denna rapport lyfts tankar och berättelser från några barn som är kvar i Rumänien utan föräldrar och från barn som följt med föräldrarna till Sverige. Barn som berättar utifrån de egna förutsättningarna och ser givetvis olika på sin tillvaro. De största gemensamma nämnarna utgörs av behovet att *vara där ens familj befinner sig* och att kunna *vara delaktig i det samhälle man vistas i*. Genom bättre inblick i minderåriga EU-medborgares vardag kan vi vuxna - som medmänniskor och beslutsfattare - agera på sätt som syftar till att förbättra situationen för dessa barn. Ökad tillgång till utbildning, socialt stöd och hälso- och sjukvård ger minderåriga EU-medborgare möjlighet till en meningsfull och dräglig vardag. Samtidigt ges de förutsättningar till fortsatt utveckling och autonomi, oavsett var de befinner sig.

Barns särskilda rättigheter och staters skyldigheter

FN:S KONVENTION FÖR BARNETS RÄTTIGHETER är den internationella överenskommelse för mänskliga rättigheter som flest länder har åtagit sig att leva upp till. Barnets rättigheter syftar till att ge varje barn extra skydd och stöd genom att betona barndomens betydelse i sig och stärka varje barns möjlighet att träda in i ett vuxenliv där de fortsatt kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Trots de tillkortakommanden som många stater har i sin lagstiftning och i sitt förhållningssätt gentemot de barn som uppmärksammas i denna rapport, är Barnkonventionen tydlig: varje barn har rätt till liv och utveckling, ingen ska diskrimineras och den som behöver extra stöd ska få det. Barnkonventionen gör ingen skillnad på barn som saknar eller har ”fel” medborgarskap, vilket land de befinner sig i eller vilken ställning deras föräldrar har. Fyra artiklar i Barnkonventionen brukar kallas dess *grundprinciper* eftersom de i synnerhet förmedlar Barnkonventionens intentioner.

Dessa fyra grundprinciper är:

Art 2. Inget barn får diskrimineras. Alla barn har samma rättigheter. Det betyder att varje barn har rätt att bli respekterat och inte lämnas utanför. Inget barn får särbehandlas negativt, men de som behöver ska få extra stöd.

Art 3. Barnets bästa ska vara vägledande. I alla myndighetsbeslut och åtgärder som berör barn ska man ta särskild hänsyn till vad som är bäst för barnet eller barnen. Det betyder att man alltid måste låta barnets/barns intressen väga tungt i beslut som berör såväl barn som vuxna. Barnets åsikt ska alltid höras.

Art 6. Alla barn har rätt till liv och utveckling. Varje barn har rätt att leva och utvecklas så långt som möjligt, var och en utifrån sina förutsättningar. Det betyder att alla har rätt till överlevnad och hälsa, liksom rätt till att utveckla sina kunskaper och färdigheter. Det betyder också att varje barn har rätt att skyddas från våld, utnyttjande och andra övergrepp.

Art 12. Alla barn har rätt att säga sin mening och bli hörda. Varje barn har rätt att uttrycka sig, bli lyssnat till och bli taget på allvar. Barn har rätt att i takt med sin växande mognad få inflytande över sitt liv. Det betyder att barn har något att säga till om i sin familj, i sin skola och sitt samhälle. De har rätt att få den information de behöver för att kunna förstå och ta ställning.

Utöver dessa grundprinciper finns en mängd artiklar av särskild vikt då vi belyser minderåriga EU-medborgare. Rättigheterna nedan ska inte tolkas som en uttömmande lista, eller som mer viktiga än andra rättigheter. De bör ses som tydliga exempel på rättigheter som minderåriga EU-medborgare kontinuerligt förvägras, vilket i sig utgör brott mot deras mänskliga rättigheter. Till dessa förvägrade rättigheter hör bland annat:

Art 28. Varje barn har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara gratis.

Art 4. Politiker som styr länder ska ansvara för att alla barn får det som de har rätt till. När det gäller barnets ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ska staten utnyttja det yttersta av sina resurser. Där så behövs ska man samarbeta internationellt.

Art 7. Varje barn har rätt till ett eget namn, ett medborgarskap och att känna till sitt ursprung. Barnet har rätt, så långt det är möjligt, att få veta vilka föräldrarna är och bli omvårdad av dem.

Art 9. Ett barn ska inte skiljas från föräldrarna mot deras vilja, utom när det är för barnets bästa. Ett barn som är skilt från föräldrarna har rätt att träffa dem regelbundet.

Art 26. Varje barn har rätt till social trygghet, och hjälp om föräldrarna till exempel har lite pengar.

Art 31. Varje barn har rätt till lek, vila och fritid.

Definitioner, avgränsningar och tillvägagångssätt

Definitioner

Arbete med mänskliga rättigheter i allmänhet och det romska folkets rättigheter i synnerhet åtföljs av diskussioner kring språkbruk och de budskap som olika benämningar syftar till att förmedla. Språkbruk debatteras och är stadda i ständig utveckling. På senare tid har begreppet EU-migranter fått en negativ och nedlåtande klang, liksom begreppet tiggeri som använts för att beskriva en passiv aktion utan vilja att förändra status quo. Begreppet EU-migrant beskriver de människor som lämnar sitt hemland för längre eller kortare tid för att finna tillfällig försörjning. Av dem är det många som tigger som större eller mindre del i försörjningen, varför även det begreppet förknippats med negativa konnotationer. Begreppet EU-medborgare samlar alla människor som är medborgare i en medlemsstat och åtnjuter de fri- och rättigheter som det innebär. EU-medborgare i utsatthet beskriver de människor i EU som lever i stor fattigdom. I denna rapport syftar det på människor som befinner sig inom Sveriges gränser, men har sitt medborgarskap i annat land, och som inte har status som ekonomiskt aktiva. Flera personer inom denna kategori är statslösa, vilket innebär en särskilt problematik som vi berör i rapporten.

I denna rapport har vi valt att genomgående använda benämningen minderåriga EU-medborgare i utsatthet. Detta trots att 1) vi vet att ett okänt antal av de minderåriga som avses i denna rapport omfattas av den statslöshet som drabbat deras förfäder i århundraden och 2) vi delar den hållning som formulerats i Barnkonventionen om strävan efter medborgarskapets absoluta icke-betydelse för barnets möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda, oavsett var det befinner sig.

I denna rapport återkommer följande begrepp:

- **(Minderårig) EU(/EES)-medborgare**
Medborgare (under 18 år) i EU-staterna (Island, Lichtenstein och Norge)
- **Rom**
Används i denna rapport som samlingsbegrepp för det romska folket – de olika grupper av ”romer” eller romska resande. Sammanfaller med den grupp romanifolk som i Rumänien kallas just romer (se mer under nästa avsnitt, sid 10)
- **Barn utan papper (eller ”papperslösa” barn)**
En minderårig som vistas i ett land utan tillstånd från staten.
- **Barnkonventionen**
FN:s konvention om barnets rättigheter. Antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

Avgränsningar

Med denna rapport vill vi spegla vardagen för några av de barn som lever som minderåriga EU-medborgare i Sverige eller som lämnats kvar då deras förälder/föräldrar lämnat landet för att hitta försörjningsmöjligheter i ett annat EU-land. I rapporten knyter vi ihop upplevelserna hos romska barn i Rumänien med upplevelserna hos de romska barn som sedan en tid tillbaka befinner sig med sina föräldrar i Sverige. I vittnesmålen från barn i Sverige möter vi också några barn som delar de rumänska romska barnens upplevelser, även om de tillhör en annan romsk grupp. I dessa fall anges det land de lämnat för att komma till Sverige (exempelvis Bulgarien eller Kosovo)³. Det faktum att erfarenheter från Rumänien särskilt lyfts fram beror främst på två saker: 1) Salvati Copiiis långvariga arbete med romers rättigheter i Rumänien och 2) att allt tyder på att merparten av de EU-medborgare i utsatthet som befinner sig i Sverige är just rumänska romer.⁴ Trots denna avgränsning vill vi betona att romers och EU-medborgares utsatthet inte är en fråga för enbart Rumänien, utan en europeisk angelägenhet som kräver samverkan och förändringsvilja från alla Europas länder.

Rapporten behandlar inte heller det rättsliga läget på djupet, utan hänvisar i dessa avseenden till Unicefs rapport ”Vilka rättigheter har barn som är EU-medborgare och lever i utsatthet i Sverige.” Inte heller gör denna rapport anspråk på att vara kvantitativ eller att kunna erbjuda en heltäckande bild av situationen för dessa grupper. Den ger dock en inblick i hur de barn som intervjuats upplever sin utsatthet, konsekvenserna av fattigdom och socialt utanförskap – och om att bli lämnad kvar då föräldrar migrerar på obestämd tid.

Tillvägagångssätt

Materialet till denna rapport grundar sig i första hand på samtal mellan professionella och barn som deltar i Salvati Copiiis (Rädda Barnen Rumänien), Göteborgs Räddningsmissions och Sveriges Stadsmissioners verksamheter. Delar av intervjuerna med rumänska barn är också hämtade från Tidningen Barn, Rädda Barnens tidning.⁵ Göteborgs Räddningsmission och Linköpings Stadsmission har samtalat med barn i sina verksamheter och från sina nätverk.

För att sätta de beskrivningar som fångats genom verksamheterna ovan i ett större sammanhang har vi utgått från den information som legat till grund för EU-kommissionens strategi för Romsk inkludering, den norska forskningsstiftelsen FAFOs studie ”When poverty meets affluence”, Romani Criss’ studie om utbildningssituationen i Rumänien, samt rapporter från Unicef och andra aktörer.

Barnen som drabbas

Romernas historia – kort bakgrund

Idag är cirka sex miljoner romer bosatta i något av EU:s 27 medlemsländer. Av dessa uppskattas nästan två miljoner vara romer från Rumänien.⁶ Romernas historia är kantad av förtryck, strukturell diskriminering och ekonomisk utsatthet. Från 1200-talet och framåt har romer förpassats till att leva under slavliknande förhållanden, i ghetton och ofta utan socialt eller ekonomiskt stöd från samhällets institutioner. Åratal av förföljelse samt förintelsen av romer⁷ under andra världskriget har präglat de romska gruppernas förtroende för majoritetssamhället. En stor andel av Europas romer föll offer för nazismens dödliga ideologi. Det är oklart hur många romer som dog under förintelsen men en vanlig beräkning är mellan 200 000 och 500 000 romer. Historiker som till exempel tar hänsyn till muntliga berättelser hävdar att folkmordet krävde 1-1.5 miljoner romska offer. Det generella förtrycket och den flera decennier långa tystnaden kring de romska förintelseoffren, har påverkat synen på den egna etniciteten och identiteten. I såväl den politiska debatten som bland medborgare har myter, romantisering och generalisering av romer haft stor utbredning, och ganska sällan har romer själva fått utrymme att beskriva sin situation.

I perioder har romska gruppers färdigheter inom hantverk och som informell arbetskraft varit efterfrågad runt om i Europa. Namnen på många romska grupper är tagna efter vilket hantverk man traditionellt försörjt sig med, såsom Kalderash (plåtmakare) och Rudari (träsnidare) etc. Det finns romer inom samtliga världsreligioner. En stor grupp bekänner sig till olika kristna åskådningar och bland t ex Ashkalibefolkningen⁸ i Kosovo är islam den vanligaste religionen. Trots att det romska folket inte bör ses som en homogen grupp, finns det också likheter mellan många grupper. Språket Romani med sina variationer och dialekter utgör en gemensam nämnare för flera romska grupper. Det finns också en renlighets- och beteendekodex kring vad som är ”Romano” – det vill säga att uppföra sig med värdighet och respekt. Trots många gruppers vilja att utöva och erkännas utifrån den egna romska särarten, är det dessvärre majoritetssamhällets utbredda diskriminering som utgör den kanske tydligaste gemensamma nämnaren.

Kunskapen om romers situation ökar och idag finns flera enskilda individer, organisationer och institutioner som verkar för en förändring. 2011 formulerade EU-kommissionen en strategi för romsk inkludering och uppmanade samtliga EU-länder att utveckla nationella strategier.⁹ En sådan strategi har upprättats för såväl Rumänien som Sverige. Parallellt med detta initierade Sveriges regering en vitbok för att beskriva den diskriminering romer historiskt har utsatts för. Inom ramen för de europeiska strukturfonderna har resurser avsatts särskilt till länder som Rumänien, Bulgarien och Ungern för att minska diskrimineringen av de inhemska romska befolkningsgrupperna. För perioden 2014-2020 finns drygt 23 miljarder euro tillgängliga i struktur- och investeringsfonder för Rumänien.¹⁰ Dock är den största delen vikt åt satsningar på infrastruktur och endast åtta procent är avsett för till exempel utbildning. Efter valet 2012 inrättade Rumänien ett särskilt departement med uppgift att knyta mer av dessa EU-medel till verksamhet i Rumänien. Användandet av fonderna har stigit markant under senare år, från en nivå på 6.8 procent 2012 till drygt 54 procent under slutet av maj 2015.¹¹

Situationen för romska barn i Rumänien

Socio-ekonomisk utsatthet i Rumänien

Fattigdomen i Rumänien har minskat sedan inträdet i EU 2004, men landet är fortfarande ett av Europas fattigaste. Hälften av befolkningen bor på landsbygden och en stor andel av landsbygdsbefolkningen lever i fattigdom. Skillnaden i levnadsstandarden mellan stad och landsbygd är markant.

”Jag vill hålla det för mig själv, jag gillar inte att prata om fattigdom. Det gör mig ledsen.”

Francisca 8 år, Rumänien

Trots den ekonomiska krisen i Europa visar officiella mätningar att arbetslösheten i Rumänien är relativt låg, 6,8 procent. I likhet med många andra länder är ungdomsarbetslösheten betydligt högre. Den ligger på 24 procent enligt OECDs senaste mätning.¹² Även i Rumänien slår ekonomiska kriser främst mot de grupper i samhället som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och hit hör i synnerhet romerna. 2005 levde två av fem romer i relativ fattigdom,¹³ och 2011 hade andelen ökat till fyra av fem. En av fyra personer från den rumänska majoritetsbefolkningen levde i relativ fattigdom.

En rapport från Soros Foundation 2011¹⁴ visade att enbart 48 procent av romer i arbetsför ålder vid något tillfälle haft en anställning. Andelen romer som haft en längre anställning låg på 6 procent. Dessvärre finns en risk att dessa siffror underskattar arbetslöshetens omfattning. Det är inte ovanligt att de mest marginaliserade grupperna i Rumänien saknar födelseattester och att de därmed inte registrerats som medborgare. De syns då inte i officiell statistik, men ännu värre är det faktum att de då inte har tillgång till det offentliga utbudet av utbildning, vård och stöd. Denna ”statslöshet” är viktig att beakta vid användning av definitionen ”EU-medborgare”.

Boenden i utkanten av samhällen utan el, vatten och moderniteter är en del av verkligheten för många romer i Rumänien. Under 2015 utkom en rapport som redovisade resultaten av FAFO's studie, med namnet ”When poverty meets affluence”. I denna medverkade över 1000 romer från Rumänien, som nu befann sig i antingen Sverige, Norge eller Danmark för att klara försörjningen.

”Jag kan prata om att inte ha tillräckligt med pengar. Men jag är inte glad. Jag känner mig annorlunda eftersom jag alltid får låna saker, medan andra har sina egna saker. I skolan får jag hjälp av Salvati Copiii med skolmaterial, nu har jag en anteckningsbok jag kan skriva i.”

Cristina 9 år, Rumänien

Ungefär hälften av den rumänska befolkningen lever i trångboddhet, 36 procent har inget bad eller dusch och 37 procent saknar toalett inomhus.¹⁵ Rumänska romer som deltagit i undersökningen beskriver levnadsförhållanden som ännu sämre än det som beskrivs ovan. Fattigdom är ett stigma, ändå uttryckte 63 procent av de romska svaranden att de gått och lagt sig hungriga minst en gång den senaste månaden, på grund av avsaknad av pengar. Av dessa beskrev sig över 90 procent som trångbodda i Rumänien. Två av tre romer vittnade om att de saknade kök inomhus.¹⁶ Barn som deltar i Salvati Copiis verksamheter berättar även om hur bristfälliga transportförbindelser och dåliga vägar försvårar möjligheten att ta sig till skolan och annan kommunal service.¹⁷

Det syns tydligt att många vuxna söker sig från Rumänien i flera områden där Salvati Copiii har verksamhet dels genom antalet barn som lever med släktingar eller vänner till familjen dels genom att det i vissa skolor är uppemot två skolklasser med elever som deltar i Salvati Copiis eftermiddagsprogram för ”children left behind”.

”Det är jättebra att någon kan hjälpa oss med läxorna när mamma inte är hemma. Men jag saknar henne och vill att hon ska komma tillbaka. Jag vill berätta att mina bröder har sålt mina rullskridskor till en granne. Det gör ont i magen varje gång jag ser henne åka med dem...”

Rebeca, 10 år, Rumänien

På skolan där Salvati Copiii har verksamhet serveras barnen ett lagat mål varje dag. Det är dagens enda måltid för många. Frukost är ovanligt och på kvällen äter de kanske en påse

chips eller några skivor korv, men sällan något tillagat. ”I en del hem saknas kylskåp” berättar Leonard Andreescu, medarbetare på Salvati Copiii.

Trygghet, sociala omständigheter, ålder och många andra komponenter påverkar hur barn själva känner inför fattigdom och vilka möjligheter de har att hantera sin egen situation. Många barn har egna strategier och andra känner stark uppgivenhet. I Rädda Barnens skrift ”På marginalen” berättar barn om känslor som skam, oro, stress som en del av hur det känns att leva med knapp ekonomi. Dessa beskrivningar av fattigdom liknar i flera fall de som förts fram i samtal med rumänska romer och minderåriga EU-medborgare i utsatthet.

”Jag älskar att gå i skolan och min lärare är jättesnäll. Jag vill så gärna gå på universitetet och bli engelskaöversättare. Men det är många som säger till mig att det inte kommer att gå för att jag är rom. Mamma och pappa är i Pristina och tigger och vår moster tar hand om mig och mina syskon. Vi bor sju personer i ett rum och ibland får jag gå hungrig till skolan.”

Arben, 12 år, Kosovo

Utbildning i Rumänien

Alla barn i Rumänien har formell rätt till avgiftsfri utbildning. I Rumänien gäller 10 årig skolplikt. Av Barnkonventionen framgår tydligt att grundskolan ska vara avgiftsfri. Detta hindrar dessvärre inte länder, eller enskilda skolor, att i praktiken knyta utbildningen i alltför hög grad till ekonomisk förmåga. Skolgången kantas av kostnader för skolmaterial, särskilda skolkläder och till exempel bussbiljetter. Som om inte de ekonomiska hindren var nog blir de sociala hinder som romer möter i form av diskriminering från andra elever och lärare blir ofta övermäktiga.

I en studie utförd av Romani Criss¹⁹ uppskattas att ca 10 procent av barnen med romsk bakgrund saknar födelsebevis vilket gör det ännu svårare för dem att kräva sin rätt till utbildning. Enligt Barnkonventionen ska statslöshet inte utgöra något hinder för att tillgodose barnets rätt till utbildning. Nationell lagstiftning och EU-rättsliga regler ges dock i praktiken företräde och utgör därför ofta hinder för en rättighetsbaserad implementering. Under 2015 gav den rumänska regeringen en särskild tjänsteman i uppdrag att förhindra de allvarliga konsekvenser som följer av att barn och vuxna inte registrerats som medborgare.

Claudia - en förälders berättelse

Claudia kommer från den rumänska staden Targu-Jiu och har två barn.

”För oss är det omöjligt att få jobb. Men jag hoppas att det blir annorlunda i framtiden, att mina barn ska slippa tigga, att de får utbildning och en värdig tillvaro”, säger Claudia.

Claudia har aldrig haft något jobb och räknar inte heller med att få det. Chanserna är små om man är rom och tillhör Europas mest utsatta minoritet. Hon har varit i Sverige förut, ett flertal gånger och under längre perioder i taget då hon tigger för att ha råd med mat till barnen. Förutom sonen har hon en dotter, 5-åriga Sonya. Under det kommande halvåret ska farfar Dino, som är 80 år, ta hand om dem. Claudia har packat en väska med det allra viktigaste. Kläder, hygienartiklar, bilder på barnen. Om mindre än ett dygn går bussen som ska ta henne och maken till Malmö. De har betalat 150 euro var för biljetterna och ska vara borta från april till jul.

”Jag kommer att sakna barnen. Men vi har inget val”, berättar hon.

Familjens hem består av ett rum där alla sover i samma säng. Vid fotänden står en kamin som håller värmen uppe om vintern. Ibland fungerar elektriciteten, ibland inte. Det beror på om de har haft råd att betala räkningen.

”I bästa fall kan vi tjäna 500 kronor i veckan och då räcker det till att betala skolböckerna. Det enda jag drömmer om nu är ett helt vanligt jobb”, säger Claudia och gör sig redo för den sista natten tillsammans med barnen på många månader.¹⁸

I sin sammanfattning av Europarådets rapport ”Human Rights of Roma and Travellers in Europe” beskrev den tidigare kommissionären Thomas Hammarberg också den djupa segregationen: ”Utbildningen är ofta segregerad där romer lever i isolerade grupper – antingen i slumområden på landsbygden eller i städernas getton. Det faktum att icke-romska föräldrar tar sina barn ur skolor där romer går innebär också en segregation av hela skolor. Också i integrerade skolor särskiljs romska elever ofta från majoriteten av eleverna genom att placeras på särskilda ställen i klassrummet eller i helt egna klasser. Specialklasser, skilda klasser samt segregation i klassrummet har rapporterats i många europeiska länder. Romska barn placeras också i oproportionerligt hög grad i specialskolor, i synnerhet skolor för barn med förståndshandikapp.”²⁰

”Jag saknar verkligen att gå i skolan, men det gick bara inte att vara där. Varje dag jag kom dit blev jag retad och slagen för att jag är rom. Det var hemskt. Vi romer är bortglömda, vi är inte alls integrerade i samhället.

Mamma och pappa är i Pristina och tigger, så mormor tar hand om mig och mina tre syskon här i Peja. Jag drömmer om att kunna gå i skolan och att utbilda mig till målare som målar hus.”

Valdin, 15 år, Kosovo

Av de rumäner som inte går i skolan har uppskattningsvis 4 av 5 barn romsk bakgrund. En europeisk studie från 2011 visar också att 56 procent av unga rumänska romer har lämnat skolan innan de fyllt 16 år.²¹

Salvati Copiii, med sin långa erfarenhet av arbete för romernas inkludering i skola och samhälle ser att kostnader, och oförmåga att faktiskt distribuera tillgängliga medel, t ex från EU, upprätthåller den ohållbara situationen. I vissa fall har icke-vinstdrivande organisationer beviljats medel från strukturfonderna som sedan aldrig nått dem. Detta minskar tilliten till offentlig finansierade projektmedel och försvarar för civilsamhället att förbättra förutsättningarna för till exempel diskriminerade grupper att ta del av utbildningssystemet.

De vanligaste anledningarna till att romska barn aldrig går till skolan, eller hoppar av, är enligt Salvati Copiii följande (utan inbördes rangordning):

1. Kostnader för skolmaterial, varma och rena kläder skolkläder, skollunch, bussbiljett.
2. Svaga skolresultat.
3. Fördomar bland elever och lärare som innebär att man blir behandlad annorlunda.
4. Föräldrars förväntningar på att arbeta för att bidra till familjens ekonomi.
5. Föräldrars förväntningar på att ta hand om yngre syskon.
6. Få förebilder med utbildning.

De kvarlämnade barnen

Mot bakgrund av den situation som rumänska romer befinner sig i är det många som använder den fria rörligheten inom EU för att ta sig till ett annat EU-land och remittera de pengar man lyckats få ihop till barn, mor- och farföräldrar som ofta är kvar i Rumänien.

”Jag längtar efter mina föräldrar, men det är inget problem. Vi pratar i telefon ibland och då frågar jag: hur mår du, min mor? Nej nej, jag vill inte följa med. Jag vill stanna här och gå i skolan. Jag vill bli sångerska.”

Denisa, 14 år, Rumänien

Sedan flera år tillbaka bedriver Salvati Copiii verksamhet som riktar sig till de barn som har en eller två föräldrar som regelbundet arbetar eller tigger i andra länder. Verksamheten kallas ”Children left behind”. Mellan 2012-2014 genomfördes aktiviteter för över 3000 barn, och verksamheten finns på 17 skolor runt om i landet. Där erbjuds psykologiskt stöd, juridisk rådgivning, fritids med läxhjälp och fritidsaktiviteter. De familjer och barn som är i behov av stöd i hemmet får hembesök av rådgivare från Salvati Copiii. De har även startat en stömlinje, som ska kunna svara på bland annat juridiska frågor från föräldrar som överväger att lämna Rumänien och från dem som är kvar hos de kvarlämnade barnen. Målet är att verksamheten ska nå 10 000 mindre samhällen.

Salvati Copiii driver också ett centrum för barn i utsatta livssituationer, där psykologer och kuratorer arbetar. Lokala mottagningar finns på sex platser runt om i Rumänien. Där möter personalen barn för behandling dagligen. Behandlingsverksamheten är oerhört viktig – där ges barn särskilt stort utrymme att hantera sina upplevelser. Lärdomarna utgör en grund i den mer generella och proaktiva verksamheten, som syftar till att förebygga att fler barn blir allvarligt traumatiserade.

Sedan något år tillbaka finns i Rumänien en lag som innebär att föräldrar på väg att lämna Rumänien måste registrera en ställföreträdande vårdnadshavare för sina minderåriga barn, för att någon person ska ta det formella ansvaret för barnets personliga förhållanden. Vid ett besök hos Salvati Copiii berättar National Agency for Roma att dessa lagar och regler ofta inte tillämpas. Då det inte finns någon person i barnets närvaro som har rätten att yrka för barnets omvårdnad och trygghet riskerar de kvarlämnade barnen att falla utanför system som säkerställer tillgång till vård, utbildning och socialt stöd. Allmänhetens kännedom om lagar och bestämmelser är generellt låg, likaså motivationen hos tjänstemän som samtidigt tvingas arbeta i tungrodda administrativa system.

”Världen är väldigt oförutsägbar för de här barnen, de känner sig övergivna och utan kontroll över tillvaron. Samtidigt skyller de ofta på sig själva och tror att de har gjort något dumt när föräldrarna reser bort.”

Marius Rusu, psykolog på Salvati Copiii

En studie från Unicef visar att 350 000 barn lever ensamma eller med bara en vårdnadshavare.²² Enligt Leonard Andreescu, som arbetar på Salvati Copiii, händer det också att barn lämnas helt själva. Äldre barn kan lämnas för att ta hand om sina yngre syskon. De allra flesta flyttar dock in hos en släkting. Trots att kvarlämnade barn ofta möter oförståelse kring den situation de hamnat i så finns det samtidigt en hög social acceptans för att föräldrar lämnar sina barn i någon annans vård. Detta är delvis en kvarleva från president Ceasescus kommunistiska styre. Ceasescu krävde att rumänska kvinnor skulle föda minst sex barn. I händelse av att försörjningen inte kunde säkras, gick staten in som ”vårdnadshavare”.

De barn vars föräldrar lämnat landet blir ibland medvetna om detta faktum först då föräldrarna åkt. Föräldrar vittnar om det svåra i att konfronteras med barnens reaktioner. Barnen står som handfallna när föräldrar inte kommer tillbaka från det vanliga besöket till affären. Besvikelsen är ofta enorm.

Även om många barn från ungefär 10-års ålder kan berätta för Salvati Copiiis personal att de förstår beslutet, så är det ändå ett beslut som är svårt att acceptera. Barnen kan tolka det som att de själva varit orsaken till beslutet eller att föräldrarnas kärlek helt enkelt inte varit stark nog.

Utöver bristen vad gäller att få de mest basala behoven tillgodosedda, visar Salvati Copiiis erfarenheter att föräldrarnas frånvaro skapar känslomässiga störningar och ibland trauman. Det är svårt för de allra flesta som kliver in i en förälders ställe att fullt ut fylla den frånvarande förälderns skor. En del barn reagerar aggressivt, andra blir nedstämda.

På en av skolorna i Bukarest där Salvati Copiii har verksamhet berättar lärare om barn som tagit med sig dockor eller andra leksaker som de sedan projicerat sina känslor på. I början har barnen visat stolthet över att föräldern skickat dem en present - och de visar ömhet för den här saken. Allteftersom tiden går, och föräldrarna inte håller sina löften, reagerar vissa barn aggressivt och visar det i lek och mot saker de fått av föräldern. Barn hanterar separation från sina föräldrar olika.

”Saker kan inte ersätta bandet mellan förälder och barn. Barnen pratat ständigt om sina föräldrar. I varje mening finns mamma eller pappa med.”

Rektorn på skola i Bukarest, där Salvati Copiii har verksamhet

Journalisten Erika Oldberg har under en lång tid följt ett par som bott i det läger i Malmö som under november 2015 revs. Paret hankade sig fram genom att tigga. Efter en tid ifrån Rumänien och deras son, fick mamman höra att hennes son inte längre vill kalla henne mamma. Hennes tanke var att kunna återvända hem, kunna köpa det han önskade sig och på så vis göra honom glad igen.

Det dåliga samvetet och känslan av skuld är något som både barn och vuxna återkommer till i samtal med Salvati Copiiis personal och personal i Sverige som möter EU-medborgare i utsatthet. I samtal med barn om vad de önskar sig för en bra tillvaro är svar och reflektioner kring materiella ting vanliga och naturliga, eftersom det abstrakta och i vissa fall osannolika kan vara svårt att formulera. I boken fattigdom utan gränser lyfts ytterligare perspektiv på materiella ting.²³ Genom sin konsumtion finns en viss strävan efter att bli accepterade. Barnets önsknings om vissa materiella ting kan enligt bokens författare även förstås i ljuset av att bli socialt inkluderad, och dämed inte avvikande.

”Jag har sett en skola med svenska barn, och den är väldigt fin.”

Ana, 11 år, Rumänin

Beatrice är 14 år och lever med sin mormor, två bröder och två kusiner. Det har gått så lång tid sedan hon träffade sina föräldrar att hon inte minns hur de ser ut. ”Jag vet inte”, svarar hon på frågan om när föräldrarna var hemma senast. Hon säger att hon inte heller vet i vilket land de befinner sig. Det är vanligt att barnen inte vet vad föräldrarna gör utomlands. Enligt Salvati Copiis personal väljer en del föräldrar att skönmåla sin situation inför barnen. I vissa fall är det barnen själva som fyller i luckorna på ett kreativt sätt för att kompensera för bristen på information och kommunikation.

Om trauma:

Ordet trauma betyder skada. När man i dagligt tal talar om trauma syftar detta till en eller flera dramatiska händelser som förändrat livet och vardagen.

Alla svåra händelser utgör inte trauman. Alla trauman behöver inte leda till vad som kallas ”Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Vid en enstaka traumatisk händelse såsom en olyckshändelse, katastrof eller sjukdom, kan reaktionerna klinga av med hjälp av socialt stöd och stabilitet. Upprepade trauman, beroende av traumats art, kan ge mer varaktiga symptom - särskilt om personen inte får tätt stöd och skydd i rätt tid. Trauman i tidiga åldrar kan orsaka skador i hjärnan och bland annat leda till kontakt- och inlärningssvårigheter. Andra symptom är dålig självkänsla, oro, depression, dåligt uppförande, aggressiva beteenden och självskadebeteende.

Människan har ofta en enorm kapacitet att läka trauman. Hur man reagerar på dramatiska händelser och förmåga att läka dem om varierar dock beroende på personlighet, ålder, utvecklingsnivå, hur exponerad man blev för händelsen, hur man tolkar sin egen roll i sammanhanget, föräldrars stöd och reaktioner och annat socialt stöd före – både under och efter själva händelsen. En av de allra viktigaste skyddsfaktorerna för ett barn som behöver bearbeta ett trauma är kontakten med föräldrar eller andra anhöriga.²⁴

Möt Rebecca och Eugen

Rebecca (9 år) och Eugen (8 år) bor i Rumänien och deltar i de program Salvati Copiis driver för att ge barn en meningsfull tillvaro efter skolan. Här möts de upp på eftermiddagen och leker, får hjälp med läxor och rådgivning vid behov. Intervjuerna är gjorda av Salvati Copiis personal som möter dessa barn regelbundet.

Är en eller båda dina föräldrar i ett annat land?

Rebecca: *Min mamma är någon annan stans.*

Eugen: *Båda mina föräldrar är någon annan stans, nu bor jag med min farmor.*

Hur länge har de varit iväg? Hur känns det?

Rebecca: *Mamma har varit borta i åtta månader, men att det känns som att jag inte sett henne på en evighet.*

Eugen: *Det var så många år sedan jag såg min mamma. Jag var väldigt liten. Men hon har sagt att hon kommer hem till jul, i till påsken kunde hon inte.*

Hur ofta hörs ni? Hur känns det när de ringer? Vad pratar ni om?

Rebecca: *Vi pratar i telefon men det är väldigt dyrt. Jag önskar vi kunde höras oftare och att jag fick känna henne nära mig när vi pratar.*

Eugen: *Jag pratar inte med dem särskilt ofta, men farmor pratar med dem.*

När tror du dina föräldrar kommer tillbaka?

Rebecca: *Jag vet inte när mamma kommer tillbaka. Mamma vet inte vad hon ska säga till mig.*

Eugen: *Till jul*

Har du andra viktiga vuxna i din närhet? Vilka är de? Hur stöttar de dig? Tar du något särskilt ansvar hemma?

Rebecca: *Jag bor med min mammas kompis och mina äldre syskon. Mammans kompis hjälper oss med mat.*

Eugen: *Jag bor med min farmor, som bakar och lagar mat till oss. Men farmor kan inte hjälpa oss med läxorna, för sådant kan hon inte.*

När du saknar dina föräldrar, hur hanterar du det? Vad gör du då?

Rebecca: Jag pratar med min minsta lillasyster om mamma, och det hjälper mig.

Eugen: När jag saknar min mamma ritar jag teckningar. Jag har många... och har tänkt ge dem till henne som en present.

Hur förklarar du för kompisar att dina föräldrar är iväg?

Rebecca: Jag pratar inte om det här med kompisar.

Eugen: Jag pratar om det med kompisar och mina bröder.

Har du andra kompisar som har det ungefär som du? Pratar ni om detta?

Rebecca: Det finns kompisar som har det som mig, i Rädda Barnens verksamhet,, men jag pratar inte med dem om detta.

Eugen: Mina bröder förstår.

Tror du livet skulle vara annorlunda om dina föräldrar bodde hemma?

Rebecca: Jag skulle vara mer lycklig och lugn eftersom jag skulle känna mig mer trygg.

Eugen: Jag tror att min mamma skulle hjälpa min farmor om hon var här, och att hon skulle pussa mig varje dag.

Vad kan få dina föräldrar att stanna i Rumänien?

Rebecca: Om min mamma hade mer pengar till mat.

Eugen: Jag vet inte riktigt.

Vad vill du säga till beslutfattare i Rumänien?

Rebecca: Att de ska ge min mamma ett jobb så hon inte behöver lämna.

Eugen: Att hjälpa mig att stanna med henne.

Hur ser din önskelista ut som skulle göra din vardag bättre?

Rebecca: Jag önskar att min mamma var här, och att jag kunde få kläder, telefon, leksaker och skolmaterial.

Eugen: Jag önskar mig en monsterdräkt och godis.

Situationen för romska barn i Sverige

SVERIGE BLEV MEDLEM I EU den 1:a januari 1995 och tog därmed en ännu mer integrerad del av EU:s grundprinciper gällande fri rörlighet för personer, varor tjänster och kapital. EU:s grundidéer om fri rörlighet fanns med redan 1957 då föregångaren Kol- och Stålunionen bildades. Fri rörlighet blev dock inte principiell verklighet inom unionen förrän 1993. Enligt EU:s direktiv om fri rörlighet²⁵ har varje unionsmedborgare rätt att vistas i upp till tre månader i en annan medlemsstat än den där han eller hon är medborgare, under förutsättning att personen i fråga kan uppvisa giltig legitimation.

I det här sammanhanget finns det primärt tre vistelsebegrepp som är berör EU-medborgare. Nedan redogörs kortfattat vad dessa består i.

1. Tidsbegränsad uppehållsrätt

Enligt EUs direktiv om fri rörlighet har varje unionsmedborgare tidsbegränsad uppehållsrätt. Det innebär att man i tre månader har rätt att vistas i vilket annat EU-land som helst, utan andra krav än att vid begäran kunna visa upp giltig id-handling. Den som lämnar landet och återvänder, förnyar sin tidsbegränsade uppehållsrätt med ytterligare tre månader.

2. Förlängd uppehållsrätt

Efter tre månader ges förlängd uppehållsrätt, förutsättningen är att personen har arbete, är egen företagare, studerande som kan försörja sig själv eller arbetsökande med verklig möjlighet att få arbete. Det finns ingen skyldighet att registrera sig för att få förlängd uppehållsrätt och den är obegränsad i tid så länge villkoren uppfylls. Dock innebär den förlängda uppehållsrätten i de flesta fall att man i någon bemärkelse registrerar sig hos någon myndighet – exempelvis skatteverket eller arbetsförmedlingen. Det finns inga krav på att man ska vara helt självförsörjande som arbetsökande eller i arbete. Den förlängda uppehållsrätten kan förverkas om personen ägnar sig åt kriminalitet, och personen kan då utvisas ur landet. Det gäller även bedrägeri, som exempelvis svartjobb.

3. Permanent uppehållsrätt

Permanent uppehållsrätt får man efter 5 år av förlängd uppehållsrätt. Det är inga övriga villkor förknippade med permanent uppehållsrätt.

EU utvidgades i två omgångar (2004 och 2007) för att inkludera länder från det forna Östeuropa. Rumänien och Bulgarien blev EU-medlemmar i och med den andra omgången och därmed kom direktivet om fri rörlighet att gälla också dessa länder. EU-kommissionen uppskattar att sammanlagt ca 3 miljoner rumäner och bulgarer lämnat sina hemländer i jakt på försörjning och bättre livsvillkor i andra unionsländer. En studie konstaterar att utbildningsnivån hos de rumäner som migrerar är medelhög hos närmare hälften, men den sysselsättning som de ägnar sig åt är ofta ”mindre kvalificerad”.²⁶ Idag krävs betydligt högre kvalifikationer

för att ta del av de arbeten som finns inom EU. Antalet lagliga, enklare arbeten har i det närmaste försvunnit då snart allt förvärvsarbete kräver någon form av kvalifikation. De som i hög grad saknar utbildning eller ”rätt” arbetslivserfarenhet, däribland många romer, blir därmed hänvisade till försörjning i samhällets utkant.

Under sommaren 2015 åkte Sveriges barn-, äldre- och jämställdhetsminister Åsa Regnér och den nationelle samordnaren Martin Valfridsson till Rumänien för att teckna ett samarbetsavtal som rör barn-, jämställdhets- och välfärdsfrågor och syftar till att förbättra situationen för utsatta människor i båda länderna. Inom ramen för detta avtal har arbetsgrupper i respektive land upprättats som har i uppgift att öka kunskapen och lärande kring vilka framkomliga vägar som finns och kan utvecklas för att förbättra situationen för utsatta grupper inom länderna. Metoden för detta lärande är till exempel utbyten mellan länderna.

Under ett möte med den arbetsgrupp som initierats i samband med samverksavtalet mellan Sverige och Rumänien deltog Rädda Barnens tillsammans med många andra civilsamhällsorganisationer.

Några av de erfarenheter från Salvati Copiii och Rädda Barnen som lyftes i arbetsgruppens konsultation handlar om;

- Att insatserna som den svenska arbetsgruppen stöttar och uppmuntrar utgår från:
  - evidensbaserade erfarenheter vilka nått framgång, till exempel tidiga insatser för barn genom tillgång till förskola.
  - långsiktiga insatser innehållande såväl konkreta insatser som opinionsbildande insatser vilka utmanar rådande attityder mot romer i Rumänien.
  - att svenska organisationer inte ska konkurrera om samma medel som lokala organisationer, grupper och aktörer, utan istället skapa samarbeten och partnerskap för hållbar förändring.
- Att arbetsgrupperna i Sverige och Rumänien verkar för att öka kunskapen bland Rumänska romer om vad som krävs av dem för att säkerställa att de får stöd i enlighet med de rättigheter de har i såväl Rumänien som i Sverige om de väljer att vistas där.

Övrigt som arbetsgruppen skulle kunna bidra till är att inom ramen för samarbetsavtalet underlätta undervisning för återvändande genom att utforma rutiner för validering av kunskap. Detta genom att översätta svensk läroplan till rumänska och att ge svenska lärare riktlinjer för utlåtanden som kan liknas någon form av bedömning, som kan underlätta integrering i den rumänska skolan.

Socio-ekonomisk utsatthet i Sverige

I Sverige finns uppskattningsvis 800-2000 vuxna romer²⁷ som uppehåller sig här med grund i direktivet för fri rörlighet och dessa tre månader, eller som vistas här längre än de tre månaderna. De minderåriga EU-medborgarna uppskattas vara ett hundratal, men av anledningar som vi återkomma till är det exakta antalet svårt att uppskatta.

EU-medborgare i utsatthet bor i bilar och då även i bilar som inte längre är kördugliga. Dessa får istället tjäna som bostäder för både barn och vuxna. I Sverige finns barn som bor med föräldrarna under broar med värmerör. I Göteborg har Räddningsmissionen sedan några år tillbaka erbjudit ett antal barnfamiljer husvagnsboende under vintrarna. Under den senare tiden har bosättningar i form av till exempel tältläger växt fram på sina håll. En situation som liknar den som präglat svenska romers levnadsstandard under 1900-talet. I debatten har större befogenheter att verkställa avhysningar ofta ställts mot utökade resurser för att finna mer hållbara och humana boendialternativ.

”Det är kallt i bilen där vi bor så jag skulle vilja att det är varmare. Jag längtar efter mormor ibland för jag bor hos henne när mamma och pappa är i Sverige och jobbar utan mig.”

Sara, 10 år, Bulgarien

De äldre barnen, 15-17 år, som befinner sig i Sverige deltar ofta i försörjningen oavsett om de har egen familj eller inte. Det kan vara genom att tigga eller arbeta. De flesta EU-medborgare som tigger behöver dock dryga ut den inkomsten med att till exempel samla flaskor och pant. De som kan musicerar där det finns en ström av passerande människor. Medan föräldrarna bidrar till försörjningen är de yngre barnen tillsammans med någon vän eller släkting till familjen. I Göteborg där det finns en öppen förskola deltar flera barn i denna verksamhet på dagtid.

Under hösten 2015 släppte Unicef rapporten ”Vilka rättigheter har barn som är EU-medborgare och lever i utsatthet i Sverige?”. Eftersom nationell lagstiftning (till skillnad från Barnkonventionen) fäster vikt vid den rättsliga ställning som ett medborgarskap innefattar, medför detta hinder för de barn vars rättsliga ställning är otydligt. Rapporten pekar på att minderåriga EU-medborgare befinner sig i ett rättsligt vakuum, utan möjligheter att utöva sina EU-medborgerliga rättigheter. Dessa möjligheter är ännu färre då den lagstadgade, EU-gemensamma vistelsetiden på 3 månader har löpt ut, och dessa individer blir i praktiken ”papperslösa”. Som (minderåriga) EU-medborgare har de begränsad tillgång till utbildning och vård. Svensk lagstiftning är inte tillräckligt tydlig, utan lämnar ett tolkningsutrymme för kommuner och landsting, vilket i sin tur leder till ett godtyckligt förhållningssätt. Svensk lag och kommunal praxis behöver förtydligas för att minska risken att minderåriga EU-medborgare i utsatthet far illa.

Socialtjänstens ansvar

När en person inte är bosatt i Sverige är det vistelsekommunen som har biståndsansvaret. Vistelsekommunen har då endast ansvar för akuta insatser. Om en person ansöker om bistånd är kommunen skyldig att lämna bistånd – om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. De som uppfyller kraven om förlängd uppehållsrätt och därmed har rätt att vistas i Sverige längre än tre månaders ska omfattas av Socialtjänstlagen i lika hög utsträckning som alla andra. För personer som är ekonomiskt aktiva (arbetstagare, egenföretagare, arbetsökande etc.) ställer den förlängda uppehållsrätten inte krav på att de ska vara självförsörjande.

Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för barn. Vid en bedömning av biståndsbehov måste särskild hänsyn tas om det finns barn med i bilden. Socialtjänsten har också ett ansvar att försäkra sig om att det inte finns barn i den egna kommunen som far illa. I de fall som familjer själva inte aktivt söker hjälp, ska uppsökande verksamhet bedrivas om det finns skäl att anta att barn far illa. Påträffas barnet och misstankarna stärks är Socialtjänsten skyldig att ingripa och inleda en utredning, oavsett barnets nationalitet eller hemvist.

En EU-medborgare kan enligt 8 kap. 9 § utlänningslagen (2005:716) avvisas från Sverige under de tre första månaderna efter inresa om han eller hon visar sig utgöra en orimlig belastning för biståndssystemet enligt socialtjänstlagen.

Exempel från Räddningsmissionens möten med barn

Göteborgs Räddningsmission erfarenhet visar att socialtjänsten har bristande kunskaper i hur lagen ska tillämpas. Problem uppstår även när familjer söker akut bistånd, till exempel när de blivit avhysta eller utslängda från sitt boende och söker hjälp för natten. Det händer att även familjer med små barn blir nekade stöd och lämnas till att sova utomhus även under vintertid då det är kallt och direkt hälsovådligt att sova utomhus. De barn som Räddningsmissionen möter är väldigt medvetna om att familjen lever i hemlöshet och varje dag är en jakt efter trygghet. Barnen upplever både sina föräldrars och sin egen oro över situationen som otroligt stressande. Den stressen ökar när familjen i akuta situationer nekas grundläggande stöd från socialtjänsten.

Vid tillfällen då barn finns med i bilden ökar inte nödvändigtvis sannolikheten att få stöd, istället upplever de som Räddningsmissionen träffat att barnen löper risk att omhändertas. Därför väljer många att hålla barnen utanför myndigheternas kännedom. De erfarenheter som många har av myndigheter i hemlandet kan dessvärre inte automatiskt omsättas till en tilltro för myndigheter i välfärdens Sverige. De tolkar som finns att tillgå mellan myndigheter och EU-medborgare upplevs ofta som representanter av hemlandet majoritetssamhälle, vilket ytterligare försvårar förtrolig kommunikation dem emellan.

De flesta EU-medborgare från Rumänien som medverkat i denna rapport bekräftar den bild som tidigare presenterats om deras situation i hemlandet. De har anlänt till Sverige med förhoppningar om att kunna förändra den situationen. I mötet med svenska myndigheter upplever dock många att alternativen som erbjuds är hemresa eller att barnen tas ifrån dem. Det finns ett uppenbart dilemma i dessa situationer; svenska myndigheter väljer att erbjuda familjen samvaro i hemlandet (under omständigheter som sannolikt skulle kräva ett ingripande från myndigheter) eller omhändertagande av barnen i enlighet med svenska principer. En användning av dubbla måttstockar i förhållningsättet mot kategorin EU-medborgare jämfört med övriga medborgare i samhället skulle kunna få allvarliga konsekvenser. Enligt principen om barnets bästa bör barnet som egen rättighetsbärare ges ett stort utrymme då prövning görs, för att så långt det är möjligt fatta ett beslut som kan upprätthålla denna princip på både kort och lång sikt.

”Jag tror att alla barnen vill ha en lägenhet.”

Beatriz, 9 år, Bulgarien

Civilsamhället spelar en viktig roll som komplement till socialtjänster och som bro mellan utsatta EU-medborgare och myndigheter. Det är dock få idéburna organisationer som har verksamhet för minderåriga utsatta EU-medborgare. Generellt sett finns heller inte många barn i exempelvis Stadsmissionernas olika verksamheter. Stadsmissionen i Uppsala möter flest barn. Den enkla förklaringen är sannolikt att man där haft särskild verksamhet för barn, vilket lett till att fler familjer med barn gett sig till känna och sökt sig dit.

Utbildning i Sverige

Barnkonventionen gäller alla barn oavsett om barnet, eller dess föräldrar, har ett medborgarskap eller explicit vistelserätt i Sverige. Så sent som fram till 2013 har Sverige kritiserats av bland annat FN:s Barnrättskommittén för det faktum att nationell lagstiftning inte garanterade gruppen ”papperslösa” barn rätt till, i första hand, utbildning och vård. 2013 trädde lagar i kraft som ger papperslösa barn rätt till sjukvård och rätt till skolgång (SFS 2013:407 respektive SFS 2015:298). Beslutet innebär att barn som vistas i landet, utan tillstånd, ska ha i huvudsak samma rätt till utbildning i förskoleklass, grundskola och övriga skolformer, som andra barn i Sverige. I förarbetena till lagändringen framgår också tydligt att regeringens bedömning var att det inte skulle införas någon avgränsning vad gäller vistelsetid. Detta för att undvika risken ”att barn som vistas i landet under längre tid vägras utbildning på grund av svårigheten för skolor och kommuner att bedöma vistelsetidens längd”.²⁸ Det är uppenbart att lagändringen 2013 hade för avsikt att säkerställa alla barns rätt till utbildning och vård *oavsett* om de själva eller deras föräldrar har laglig rätt att vistas i Sverige. Enbart om lagen tillämpas i enlighet med detta, även gentemot utsatta minderåriga EU-medborgare, kan den anses vara helt i linje med Sveriges konventionsåtaganden.

I slutet av november 2014 bjöd Barnombudsmannen till ett möte för att diskutera de problem som tolkningen av lagen lett till. I samband med mötet uttryckte Barnombudsmannen att handling behövs, inte minst på EU-nivå, för att tillgodose mänskliga rättigheter i alla medlemsländer. Däremot betonades det gemensamma ansvar som bör tas för de barn som befinner sig i Sverige. Efter detta möte tydliggjorde Skolverket ”att barn till EU-migranter som vistas här längre än tre månader och som inte har tillstånd att vara här ska ses som papperslösa och få rätt till utbildning”. Även Socialstyrelsen menar att när det gäller barnens rätt till hälso- och sjukvård är lagstiftningen tydlig. Inget barn ska nekas vård.²⁹

Trots detta varierar synen på den egna organisationens roll vad gäller att säkerställa barnets rättigheter, beroende på vilken kommun och vilket landsting det gäller. I Göteborgs kommun finns system och rutiner för att ge minderåriga EU-medborgare i utsatthet tillgång till utbildning, medan Motala kommun nekar utbildning till samma grupp barn. Denna variation är helt i linje med den sammanfattning av rättsläget som gjordes av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och resulterade i ett konstaterande att kommuner får snarare än skall kunna erbjuda undervisning för denna grupp barn.³⁰ Skolväsendets överklagandenämnd har i flera fall konstaterat att minderåriga EU-medborgare inte har rätt till utbildning enligt EU-rätten. Till exempel har nämnden den 16 februari 2015 (dnr 2014:556) kommit till det beslutet för ett nioårigt bulgariskt barn vars föräldrar försörjde sig som tiggare och som hade befunnit sig i landet i över tre månader.

I och med denna otydlighet som bland annat flera kommuner lyft utsåg regeringen 2015 en särskild utredare, tillika nationell samordnare för utsatta EU-medborgare, med uppdrag att tydliggöra rättsläget, ge stöd till aktörer som möter EU-medborgare samt uppmuntra till samverkan mellan dessa aktörer.

”Jag har gått ett tag i en speciell skola här i Göteborg, där jag lärt mig svenska bättre, men nu skall jag börja i min riktiga klass. Det ska bli så roligt!”

Ana, 12 år, Bulgarien

I Göteborg har minderåriga EU-medborgare rätt till skolgång. De flesta som kommit och stannar för en längre tid går också i skolan. Barnen beskriver skolan som en viktig del av livet. Barnens erfarenheter av skola varierar kraftigt; vissa har aldrig gått i skola innan de kom till Göteborg, vissa har haft en regelbunden skolgång i sitt hemland och andra en mer sporadisk skolgång. September 2015 antog Göteborgs kommun en handlingsplan för utsatta EU-medborgare. Den tydliggör att minderåriga EU-medborgare i utsatthet ska ha möjlighet till utbildning i Göteborgs stad och kommuner i Göteborgs region. Vårdnadshavaren ska vända sig direkt till den önskade skolan och varje skola måste ha beredskap att hantera information om eleven i sitt dokumentationssystem.³¹ I Göteborg har skolorna kunnat erbjuda introduktionsklasser,

undervisning på modersmål och stöd vilket lett till att elever så småningom kunnat gå i vanliga klasser.

Göteborgs Räddningsmission driver en öppen förskola för EU-medborgare i utsatta situationer. Majoriteten av dem som tar del av verksamheten är romer. Förskolan arbetar utifrån ett helhetsperspektiv och ger stöd till både föräldrar och barn. Förskolan har varit öppen sedan april 2013 för barn i åldern 0-17 år och deras föräldrar. Barnen får vistas i en trygg miljö, med människor som kan erbjuda stimulerande, åldersrelevanta aktiviteter och tillgodose deras grundläggande behov. Mat, lek, språkutveckling, hälsa, skapande, sömn, sammanhang och struktur är viktiga delar i förskolans verksamhet. Förskolans verksamhet hjälper också till att ordna skolplatser för de äldre barnen. Familjerna erbjuds stöd för att skolgången ska kunna fungera. Under januari till november 2015 deltog 65 barn i verksamheten under längre eller kortare perioder.

”Jag tycker om att gå i skolan för att jag vill lära mig läsa och skriva, för att när jag blir stor kan jag börja jobba med någonting och då kan jag få pengar.”³²

Ivan, 11 år, Bulgarien

Sjukvård i Sverige

Av 4 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) framgår att alla som är i behov av omedelbar hälso- och sjukvård ska erbjudas sådan vård i det landsting där de vistas, oavsett medborgarskap.

2013 trädde den lag i kraft som ger papperslösa barn rätt till sjukvård (SFS 2013:407). Den gäller således de barn som vistas i Sverige utan tillstånd. Minderåriga EU-medborgare anses därmed inte räknas till denna kategori, i synnerhet inte under vistelsens första tre månader. I förarbeten till lagen sade regeringen att i förhållande till vård för EU-medborgare ska EU-rätten tillämpas ”så långt det är möjligt”.³³ Regeringen poängterar dock att det ”inte är uteslutet att föreslagen lagstiftning (...) i enstaka fall kan komma att bli tillämplig även på unionsmedborgare”. Enligt SKL bör detta avgöras utifrån omständigheterna kring varje enskilt fall.

Många av de utsatta EU-medborgare som är här har stora hälsoproblem, både vuxna och barn. De flesta saknar sjukförsäkring i sitt hemland och har därför inte möjlighet att få subventionerad vård i enlighet med EU-rättsliga överenskommelser kopplade till den fria rörligheten. Eftersom de flesta barnen lidit brist på regelbundna hälsokontroller i hemlandet så saknar de inte minst vaccinationer och förebyggande tandvård. Föräldrarna saknar även grundläggande kunskaper kring hur de bäst främjar sin egen och sina barns hälsa. I samband med att ett par frågor skickats ut till samtliga landsting, framkommer att dessa barn behandlas olika beroende

på var man bor. En av frågorna som ställdes var ” Erbjuder ni sjukvård till barn från annat EU-land utan sjukförsäkringskort, som vistas i Sverige i mindre än tre månader, oberoende av föräldrarnas betalningsförmåga?”

Av de 18 landsting som svarade anger merparten av landstingen att akut vård alltid erbjuds och planerad vård om det anses nödvändigt. Någon kontroll av föräldrarnas betalningsförmåga görs inte vid vårdtillfället, och utan sjukförsäkringskort blir föräldrarna betalningsansvariga för faktiskt kostnad för vården, det gäller såväl akut som planerad vård.

På frågan om hur landstingen hanterar de barn som vistas längre tid än tre månader svarade merparten att ingen skillnad görs beroende på vistelsetid. I några fall svarade man likt Södermanland som bedömer personer som vistas i landets utan uppehållstillstånd som ”person utan giltiga tillstånd och är papperslösa enligt lagen 2013:407. Då har de rätt till samma vård som folkbokförda barn upp till och med det år de fyller 19 år. Enligt lagen tills de fyller 18 år men i Södermanland har finns ett politiskt beslut om att de ska ha samma vård som folkbokförda barn alltså tom det år de fyller 19.”

I praktiken innebär avsaknad av giltig sjukförsäkring att den som är i behov av vård ska erbjudas den, men betala för omkostnaderna i samband med vårdtillfället eller få en räkning efteråt. De flesta landsting som kontaktats för denna rapport, menar dock att de inte har någon möjlighet att ”kontrollera kreditvärdighet” och att vårdbehovet går före betalningsförmågan. Föräldrar riskerar därmed att hamna i en livslång skuldsättning om de har sjuka barn eller behöver föda på sjukhus. Med dessa förutsättningar ser dessvärre många föräldrar ingen möjlighet att uppsöka vård.

I Västra Götalands Län är det främst vårdcentralen för hemlösa som erbjuder avgiftsfri vård. För många utsatta EU-medborgare hänger hoppet om att få tillgång till vård på att det finns kunniga och engagerade människor som kan representera dem i kontakt med sjukvården och att de där möts av engagerad vårdpersonal.

”Hur man gör för att gå till doktorn? Man lånar pengar av olika personer för att kunna gå till doktorn i Rumänien.”

Beatriz, 9 år, Bulgarien

De medföljande barnen

Göteborgs Räddningsmission och Sveriges Stadsmissioner har stött på relativt få minderåriga EU-medborgare i sina verksamheter, dock finns det alltså risk för ett mörkertal. I Västerås berättar Stadsmissionen om att man möter få barn i sin egen verksamhet, men fler genom uppsökande verksamhet.

Den rapport som FAFO tagit fram ger också signaler om att det rör sig om relativt få barn. Studien har omfattat 1269 utsatta EU-medborgare som vid tidpunkten befann sig i Stockholm, Köpenhamn eller Oslo. Av de medverkande i Stockholm uppgav 77 procent av de har barn. Sammanlagt beräknades de svarande ha ansvar för 1837 barn, varav den absoluta majoriteten uppgavs befinna sig i hemlandet. I Stockholm fanns två barn under 5 år, och fyra barn mellan 14 och 17 år. Givetvis finns fler som man inte nått i samband med sin kartläggning, men det styrker bilden av att det rör sig om relativt få barn som rör sig mellan länderna.

Bland de familjer Göteborgs Räddningsmission mött har man kunnat märka en skillnad bland föräldrarna. De som har barn med sig har planer på att etablera sig för en längre tid, till och med permanent om möjligheter finns, medan de som inte har medföljande barn heller inte planerar att bosätta sig i Sverige. De möter föräldrar som berättar hur familjen saknar varandra och hur de helst vill ha en lösning för de mest grundläggande behoven (såsom boende) innan de förenas med sina barn. Föräldrarna vittnar om att det är för sina barns bästa som de vill att familjen i slutändan ska kunna återförenas, i hemlandet eller i Sverige.

Möt Petru och Ana

Petru (12 år) och Ana (11 år) bor i Motala och deltar i kyrkans aktiviteter. I samband med Linköpings verksamhet Crossroads för EU-medborgare i utsatthet har denna intervju gjorts.

Om du blundar och tänker på en plats du tycker om, vart är du då? Vad tycker du om med den platsen? Vad gör du där? Hur ser den ut? Är det någon skillnad mellan den platsen du tänker på och där du bor nu? Förutsatt att man inte beskrivit ens hem.

Petru: Jag tycker om att vara här. Eller att jag skulle vara någon annanstans där det finns mycket barn. Jag tycker om att leka och spela på telefon. Jag tycker om en plats som är fin, men fina hus. Det är skillnaden. Här är det roligt, men jag tycker inte att det är så fint.

Ana: Jag tycker att det är bra här, allt är bra. Fast jag tänker att jag vill att det ska vara varmare. Det är kallt här. Jag skulle vilja åka till Indien. Jag vill lära mig om hur det är där, och deras språk och hur de klär sig och deras kultur.

Har du fått vara med att bestämma om att följa med din familj? Hur fick du veta att ni skulle lämna platsen du kommer ifrån? Hur kändes det?

Petru: Nej, jag har inte fått bestämma det. Barn bestämmer inte sådant. Min familj behöver pengar, och vi kan bo här och mamma och pappa kan jobba. Vi ska åka hem igen i vår.

Ana: Jag har inte bestämt det. Mina föräldrar säger till mig att vi ska åka. Jag har varit på andra platser också, i ett annat land. Det kändes bra när vi skulle åka hit. Jag har ingen som jag kan vara med hemma när mamma och pappa åker iväg, och vi ska vara tillsammans. Jag saknar lite platsen där jag bor i Bulgarien, och vi ska komma tillbaka dit sedan.

Tycker du att andra människor är trevliga/snälla mot dig och dina föräldrar i Sverige/Rumänien? Kan du berätta på vilket sätt människor är snälla/otrevliga?

Petru: Människor är snälla, mest vuxna. De jag träffar i kyrkan är snälla, och vi är där och får lära oss saker. Vi får också kläder av dem ibland. Jag träffar inte så många barn från Sverige, jag kan inte prata med dem, annars skulle det vara roligt att träffa svenska barn.

Ana: Jag träffar inte så många människor. De är snälla, och du är snäll. I Sverige är människor snälla, tycker jag. De säger inte elaka saker till oss, och det är ingen som slåss. Människor pratar snällt tror jag. Jag har inte träffat några svenska barn, bara de barnen som bor här träffar jag. Vi har det bra här tillsammans, och vi är snälla. Vi leker, och vi har roligt. Pojkarna är ibland busiga, också när vi är i kyrkan. Jag skäms för dem då. I kyrkan är det roligt, vi bakar och vi tänder ljus och sjunger. I Bulgarien finns det de som säger elaka saker. Jag blir ledsen då. Det fanns i min skola elaka barn. Jag tycker inte om det. Det finns också vuxna som inte är snälla. Vuxna kan vara fulla och bli konstiga, men det är mest att några är elaka för att de blir arga. De skriker och jag känner människor som de har slagit. Men jag har inte blivit slagen, och inte min familj.

Har du gått i skolan innan du kom hit? Skulle du vilja gå i skolan i Sverige?

Varför är skolan viktig?

Petru: Jag har gått i skolan i 6 år i Bulgarien. Jag skulle vilja gå i skolan i Sverige, men jag får inte för kommunen säger att vi inte får. Jag är inte skriven här, man måste vara här i mer än 3 månader då. Skolan är bra så att man kan lära sig att läsa och räkna, men jag kan redan det. Det är också roligt i skolan för det finns andra barn i min ålder. Om jag gick i skolan i Sverige skulle jag få lära mig svenska och träffa svenska barn, och det skulle vara roligt. Jag tror att det kan vara svårt i början men jag kommer lära mig. Jag tycker inte så mycket om att läsa, mer att räkna. Jag är inte så duktig på att räkna.

Ana: Jag har gått i skolan i fyra år i Bulgarien, och jag läste matte, bulgariska, biologi och alla vanliga ämnen. Jag är mycket orolig att jag inte ska få börja skolan igen när jag kommer tillbaka, för de kan ha gett min plats till ett annat barn eller säga att jag inte längre är välkommen när jag inte har varit där. Jag är också orolig att jag inte ska förstå det som de andra har lärt sig, kanske jag måste börja i en annan klass med mindre barn. Jag längtar efter att få gå i skolan igen. Jag skulle gärna gå i skolan i Sverige. Då fick jag lära mig andra saker, och jag fick också lära mig svenska. Jag har sett en skola med svenska barn, och den är väldigt fin. Jag har sett att det finns barn som leker ute där. Man måste gå i skolan för att träffa andra och för att lära sig viktiga saker som man behöver när man är vuxen. Jag vill gå i skolan lite till. Mest vill jag gå i skolan i Bulgarien.

Vad tror du skulle göra att fler barn i Rumänien började gå i skolan/fullföljde sin skolgång?

Petru: Om barnen får gå i skolan så kommer de att gå i skolan, om deras mamma och pappa vill. Det är viktigt med skolan. När man är i Bulgarien så går man i skolan så länge föräldrarna vill. De som har en snäll lärare går nog gärna till skolan. Det finns lärare som inte är så snälla som min lärare, det finns lärare som skriker och är elaka. De skulle inte få vara lärare, tycker jag. När jag kommer hem så vill jag börja i min skola igen. Jag är inte orolig för att jag ska glömma bort så mycket när jag är här. Jag vill inte ha läxor från min lärare hemma när jag är här, det blir för svårt. Regeringen kan bestämma att alla barn ska gå till skolan. I mitt hemland behöver man inte gå till skolan om man inte vill.

Ana: Jag vet inte svaret på den frågan. En del går inte till skolan, och jag vet inte varför. Kanske de inte vill. En del som slutar skolan får inte komma tillbaka när de kommer hem. Jag har inte fått läxor med mig när jag kom hit. Det kanske skulle vara bra, om man slutar skolan så kan man kanske börja igen lättare.

När du blir sjuk, hur gör mamma/pappa då när du är i Sverige/Rumänien?

Petru: Om jag är sjuk får jag ligga i sängen tills jag blir frisk. När jag blir sjuk här i Sverige går jag till läkaren. När jag är hemma kan jag också gå till läkaren (Tolken förklarade att de går direkt till akutmottagningen i Motala och där brukar de oftast få hjälp, inte alltid men deras behov av akut sjukvård verkar enligt tolken tillgodoses).

Ana: Min mamma ger mig te och medicin. Jag har inte varit hos läkaren här i Sverige, jag har inte varit sjuk ännu. När jag blir sjuk ska jag gå till läkaren, då ska min mamma och pappa ta mig dit.

Vad skulle du vilja ha för arbete när du blir stor? Känner du någon som har ett sådant arbete?

Petru: När jag blir stor vill jag bli polis. Det är bra, för då får man hjälpa andra människor. Men det är mycket man måste lära sig först, jag måste gå mer i skolan. Jag känner ingen polis, men jag har träffat poliser. Jag tror att polisen är snäll här i Sverige. Om några år vad jag inte vad jag gör, det har jag aldrig tänkt på.

Ana: När jag blir stor... jag vet inte. Jag brukar inte tänka på det. Fast jag skulle vilja bli läkare och hjälpa den som är sjuk.

Vad behöver du för att må bra? Vem/vilka gör dig glad?

Petru: Jag vill ha ett playstation, då skulle jag bli glad. Jag blir också glad när vi är tillsammans i vår familj och firar jul. Vi brukar träffas och vara glada och äts mat på julen, och vi skjuter fyrverkerier. Det skulle vara roligt. Man måste också ha mat för att må bra, och jag har mat.

Ana: Jag mår bra när jag är glad. Jag tycker om att sjunga, då blir jag glad. När min mamma är glad så sjunger vi tillsammans. Min mamma gör mig glad.

Vad skulle du vilja säga till de som bestämmer i Sverige/Rumänien?

Petru: Att jag vill gå i skolan, och jag vill mest gå i skolan i Bulgarien. Men jag vill också gå i skolan i Sverige.

Ana: Jag vet inte vilka som bestämmer. Jag kan inte berätta för dem. Om jag kunde det skulle jag säga att man ska gå i skolan om man är ett barn. Det finns andra barn som inte ha så mycket att äta, och de skulle få mat tycker jag. De kanske inte har någon mamma och pappa. I Bulgarien har inte alla barn det bra.

Krav från Rädda Barnen, Göteborgs Räddningsmission och Sveriges Stadsmissioner

Barnkonventionen omfattar alla barn var de än befinner sig. Utifrån våra erfarenheter och den situation minderåriga EU-medborgare i utsatthet befinner sig i ställer vi därför följande krav:

Regering och riksdag:

- Att regering och riksdag säkerställer att minderåriga EU-medborgare i utsatthet får rätt till, och tillgång till, skola, hälso- och sjukvård samt socialt stöd precis som andra barn bosatta i Sverige.
- Att de rättigheter som barn utan papper har också ges till minderåriga EU-medborgare i utsatthet.
- Att socialstyrelsen utvecklar sin *vägledning*³⁴ kring EU-medborgare, särskilt vad avser barn och hur deras rättigheter ska säkerställas. Det gäller bland annat hur socialtjänsten ska hantera omhändertagande rörande minderåriga EU-medborgare, tillgång till hälso- och sjukvård, spädbarn och barn som upplever våld.
- Att särskilda ansträngningar görs för att säkerställa barns rätt till sina föräldrar och att föräldrars särskilda ansvar för sina barns utveckling respekteras i syfte att barn och föräldrar ska kunna vara tillsammans

Kommunfullmäktig och socialnämnden:

- Varje kommun bör utforma och anta principer för att underlätta för respektive förvaltning att verkställa kommunens ansvar för minderåriga EU-medborgare.
- Att socialtjänsten gör individuella bedömningar av barns behov, oavsett föräldrarnas juridiska status, utifrån principen om icke-diskriminering och alla barns lika värde.

Organisationer bakom rapporten

Om Rädda Barnen

Rädda Barnens är en demokratisk, partipolitisk och religiöst obunden folkrörelse som kämpar för barns rättigheter i Sverige och världen. Vi väcker opinion och stödjer barn i utsatta situationer.

Rädda Barnens vision är en värld som tillgodoser varje barns rätt till liv och utveckling, trygghet och skydd och rätt till delaktighet. Vår verksamhetsidé är att verka för och inspirera till genomgripande förbättringar i hur barn behandlas och att uppnå omedelbara och bestående förändringar i deras liv.

Rädda Barnen består av 29 Rädda Barnen-organisationer i lika många länder, och tillsammans bedrivs verksamhet i hälften av världen alla länder.

Rädda Barnen Rumänien, eller Salvati Copiii, har bedrivit verksamhet sedan 1990. Genom åren har Salvati Copiiis program stöttat omkring en miljon barn på olika sätt. Idag finns program på 45 olika platser runt om i Rumänien och omkring 6000 medlemmar som är en del i rörelsen. Salvati Copiii fokuserar en del av sin verksamhet kring utbildning, där inskrivning i förskola har varit en framgångsfaktor. Ytterligare program som bedrivs är ”children left behind” som riktar sig direkt till barn som har en eller båda föräldrarna som lämnat dem. För dessa barn finns olika typer av aktiviteter, bland annat fritidsaktiviteter med läxhjälp och rådgivning med hjälp av kuratorer och psykologer.

Om Göteborgs Räddningsmission

Göteborgs Räddningsmission är en idéburen organisation som bedriver socialt arbete på kristen grund. Organisationens uppdrag är att uppmärksamma och motverka förhållanden i samhället som leder till och förvärrar utsatthet och utanförskap. Vår vision är att alla människor har rätt till ett värdigt liv och vår idé är att möten i ögonhöjd skapar rum för förändring och överbryggar utanförskap.

En del av räddningsmissionens verksamhet är att Göteborgs räddningsmission driver en öppen förskola för utsatta EU-medborgare, en majoritet av dem vi möter är romer. Förskolan arbetar utifrån ett helhetsperspektiv och ger stöd till hela familjer inte bara direkt till barnen. Förskolan har varit öppen sedan april 2013 för barn i åldern 0-17 år och både barn och föräldrar är välkomna. Syftet är att ge de mindre barnen en trygg plats att vara på med stimulans och människor som ser och bejakar deras grundläggande behov. Mat, lek, språkutveckling, hälsa, skapande, sömn, sammanhang och struktur för dagen är viktiga delar i förskolans verksamhet. För de äldre barnen hjälper vi till att ordna med skolplatser i den vanliga skolan och ger familjerna stöd för att det skall fungera. Mellan januari och december 2015 hade vi kontakt med 65 barn.

Om Sveriges Stadsmissioner

Sveriges Stadsmissioner arbetar för människor som lever i utsatthet och utanförskap i Sverige, och består av de lokala Stadsmissionerna i Göteborg, Kalmar, Linköping, Skåne, Stockholm, Uppsala och Västerås. Sveriges Stadsmissioner har bland annat till syfte att främja en gemensam dialog, opinionsbildning och utveckling för de olika lokala Stadsmissionerna. Sveriges Stadsmissioners verksamhet för EU-migranter, Crossroads, finns på flera orter i Sverige. Crossroads är en råd- och stödverksamhet för EU-migranter som lever i fattigdom och hemlöshet. Verksamheten kan variera något från ort till ort. På flera ställen får deltagarna hjälp med basbehoven, såsom dusch, tvätt, kläder, mat osv. På alla ställen finns rådgivning och hjälp att skriva CV, skriva in sig på Arbetsförmedlingen och samhällsinformation för att lättare få en drägligare tillvaro i Sverige. Endast i Uppsala möter man barn till EU-migranter.

Sveriges Stadsmissioner bedriver även projektet ”EU-migranter som resurs”, med stöd av Postkod-Lotteriet. I Linköping, Malmö, Stockholm och Uppsala vänder man sig till EU-migranter som vill hitta alternativ till tiggeri och arbetar fram metoder för att föra dem närmre arbetsmarknaden och möjliggöra sysselsättning. Det handlar exempelvis om produktion och försäljning, uthyrning av arbetskraft genom Stadsmissionen, att sammanföra arbetsgivare med EU-migranter etc. Projektet är 2-årigt och metoderna kommer att presenteras i slutet av 2016.

Fotnoter

1. Agera mot antiziganistiska hatbrott, *Kommissionen mot antiziganism*, 2016
2. <http://www.childrenleftbehind.eu/countries-of-origin-romania/>
3. Trots att Kosovo inte är ett EU/EES land så används begreppet "EU-medborgare"
4. When poverty meets affluence, *FAFO*, 2015
5. Rädda Barnens tidnings Barn, nummer 3, 2015
6. Europarådets officiella beräkningar, som baseras på ett snitt av lägsta och högsta skattningar. Över 11 miljoner romer beräknas bo i Europarådets 47 medlemsländer.
7. <http://www.romasintigenocide.eu/en/home>
8. Ashkalibefolkningen anser sig inte vara en "romsk" grupp, men inger i likhet med den andra icke-romska gruppen Egyptier i det som vanligtvis kallas RAE-befolkningen i Kosovo. Trots etniska, kulturella och språkliga så utgör den allmänna marginaliseringen en gemensam nämnare.
9. <http://www.romskinkludering.se/romskinkludering/SiteCollectionDocuments/Eu-ramnationella-strategier.pdf>
10. [http://www.sieps.se/sites/default/files/2014_6epa_A4_sv_141103%20\(2\).pdf](http://www.sieps.se/sites/default/files/2014_6epa_A4_sv_141103%20(2).pdf)
11. <http://www.swedenabroad.com/sv-SE/Ambassader/Bukarest/Landfakta/Om-Rumanien/>
12. <http://ec.europa.eu/eurostat>
13. EU:s fattigdomsdefinition är ett mått på relativ fattigdom – hur stor andel av hushållen som har lägre inkomst än 60 procent av medianinkomsten i landet.
14. Socialmedicinsk tidskrift, nummer 3 "Tiggande EU-migranter – ett ansvar för Sverige, hemländerna och Europa", *Mats Åberg*, 2015
15. When Poverty meets affluence, *FAFO*, 2015
16. When Poverty meets affluence, *FAFO*, 2015
17. Salvati Copiii sommarlägerworkshop, 2015
18. Rädda Barnens tidning Barn, nummer 3, 2015
19. Roma School Participation, Non-Attendance and Discrimination in Romania, *Unicef*, 2011
20. <http://thomashammarberg.org/2013/03/13/diskrimineringen-av-romer-i-europa-sammanfattning-av-rapport-i-europaradet/>
21. <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-results-2011-roma-survey>
22. <http://www.childrenleftbehind.eu/countries-of-origin-romania/>
23. Fattigdom utan gränser, *Hans Swärd och Lena Engelmark*, 2012
24. http://www.grkom.se/download/18.1d4b901414507a228c0d18/1399297981977/ensamkommande_psykisk_ohalsa_traumasymptom.pdf

25. EU:s strukturpolitik i Rumänien: Kan den bli en hävstång för romerna?, *Europapolitisk analys 2014:6*, SIEPS
26. Hollande et al, 2011 i *Europapolitisk analys 2014:6*
27. EU:s strukturpolitik i Rumänien: Kan den bli en hävstång för romerna?, *Europapolitisk analys 2014:6*, SIEPS
28. Regeringen, proposition 2012:12:58
29. <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/i-media/nyheter/2014/bra-och-tydliga-besked-om-manskliga-rattigheter-/>
30. Sveriges kommuner och landsting, några juridiska frågor gällande utsatta EU-medborgare (2014-12-09) ”Vidare anges i bestämmelsens sista mening att en huvudman även i andra fall får ta emot ett barn som inte anses bosatt i Sverige som elev i sin grundskola. Detta innebär att det får anses vara tillåtet enligt kompetensreglerna i 2 kap. 1 § kommunallagen, att i sin grundskola ta emot ett barn även om man inte har någon skyldighet att göra det.
31. Göteborg stads resursförvaltning, Plan för kommunala insatser som rör EU medborgare i socialt och ekonomiskt utsatta situationer som tillfälligt vistas i Göteborg eller kringkommuner, 2015
32. Intervju från Västnytt den 9 oktober 2015
33. Regeringen, proposition 2012/13:109
34. <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19467/2014-6-16.pdf>

Denna rapport är framtagen av:

GÖTEBORGS RÄDDNINGSMISSION

Sveriges Stadsmisioner
Årstaängsvägen 21 C
100 74 Stockholm
Tel: 08-684 230 69

www.sverigesstadsmisioner.se
info@sverigesstadsmisioner.se
Plus/Bankgiro: 90 01 75-1

Göteborgs Räddningsmission
Andra Långgatan 29
413 27 Göteborg
Tel: 031-712 12 00

www.raddningsmissionen.se
info@raddningsmissionen.se
Plus/Bankgiro: 90 04 44-1

Rädda Barnen
107 88 Stockholm
Tel: 08-698 90 00
Besöksadress: Landsvägen 39, Sundbyberg

www.raddabarnen.se
kundservice@rb.se
Plus/Bankgiro: 90 2003-3